

PDF Compressor Free Version

10/22 MK
KCSE
KISWAHILI
KARATASI YA 2
LUGHA
MWONGOZO WA KUSAHIIISHIA
MACHI 2022

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
KENYA CERTIFICATE OF SECONDARY EDUCATION

MWONGOZO HUU WA KUSAHIIISHIA NI MILKI YA BARAZA LA MITIHANI YA
KITAIFA LA KENYA (KNEC) NA SHARTI KUREJESHWA KWA BARAZA HILI
BAADA YA USAHIIISHAJI.

Mwongozo huu wa kusahiiishia una kurasa 9 zilizopigwa chapa.

©2021 The Kenya National Examinations Council

PDF Compressor Free Version

(b) Elimu ni kazi ya watu
 (c) Inasaidia kuanzishwa kwa kazi na kazi
 (d) Inasaidia kuanzishwa kwa kazi na kazi
 (e) Inasaidia kuanzishwa kwa kazi na kazi

1. UFAKARI

(a) Mambo yanayotoka mfangamano katika jamii hii

(i) Kutoa upelelezi wa kazi na kazi pamoja

(ii) Kufanya kazi kwa kazi na kazi pamoja

(iii) Kufanya kazi pamoja kazi na kazi pamoja

(iv) Kuwa na kazi sawa chaguzi sawa zilizowazunguka, kama vile haja ya kufanya kazi na kazi

(v) Kuwa na mwenyezi Hali ya kazi na kazi pamoja

Mstahili anayewa wazi ili kuzungumza nguzo kuu za maendeleo

(vi) Kuwathibiti maingiliano mzungumzo yao kuwa na mwenyezi mwenyezi wa kwenye mzungumzo yao Kuwa na kiongozi mwenyezi mwenyezi aliyewapa nafasi za kuzungumza katika nafasi mwenyezi mwenyezi dhidi ya kwenye mwenyezi

Haja ya kazi na kazi

Taibiti

Hali ni swali la ufasihi. Mwenyezi mwenyezi mwenyezi

(b) Mambo yanayotoka kazi kwa kupata elimu tu hakuwezi kuleta maendeleo

(i) Elimu ya mwenyezi mwenyezi

(ii) Elimu isiyotumiwa kuzalisha hali na hali - elimu haina maana ikiwa kupata kutazamiwa kama hali na hali

Haja ya kazi na kazi

(c) Uhusiano kati ya nguzo mbalimbali za maendeleo

(i) Aya na viwanda - wazi wanaweza tu kufanya kazi vizuri wakiwa na aya

(ii) Viwanda na miondombi - bidhaa huweza kufika na kutoka mahali mbalimbali na abata kuzalishwa kwa kuwa na miondombi miondombi ifayo

(iii) Makao ya wazi ni mwenyezi kwa wafanyakazi ambao hufika kupumzika vizuri ili kufanya kazi

(iv) Elimu ni mwenyezi katika kupata maarifa ya kujenga viwanda na miondombi

(v) Elimu inahitaji nyanja nyingine kama vile viwanda ili kupata maarifa ya vifaa kama vile kalamu

Haja ya kazi na kazi

Elimu ni mwenyezi

Mwenyezi mwenyezi

Aya na kazi (mwenyezi)

Kazi na kazi (mwenyezi)

Makao (mwenyezi)

Haja ya kazi na kazi

Watu umawanaa kufanya kazi wakawa wa afya
 Viwanda
 Makao ya wata ni mahimu

(vi) Binadamu mwenye elimu ghabajaji kuwa na afya ^{VII} kiasi mahali paopofaa ili

kuweza kuzalisha mali ipasavyo

(Vii) ~~Kazi~~ ^{Kazi} ~~Binadamu~~ ^{Binadamu} ~~kuwa~~ ^{kuwa} ~~na~~ ^{na} ~~afya~~ ^{afya} ~~kiasi~~ ^{kiasi} ~~mahali~~ ^{mahali} ~~paopofaa~~ ^{paopofaa} ~~ili~~ ^{ili}

4 x 1 = 4

(Mda mte)

(d) Mambo matatu yaliyowachanganisha vijana

(i) Mkwembwaji za Sumaku wakati wa kuenea

(ii) Hoja za Sumaku zilizowachanganisha vijana

(iii) Hatua ya mzee kujiondoka bila kuaga

3 x 1 = 3

(e) Tashitaji/uhitaji/uhitaji — upepo kupewa sifa ya kibinadamu ya kupapasa

~~Kipapasa~~ Chuku — haivezekani katika hali ya kawaida kwa upepo

kupapasa

1 x 1 = 1

(f) Tulioleana bongo — tuliolelimeshama/tuliolelimeshama maarifa/tuliolelimeshama/tuliolelimeshama

1 x 1 = 1

(g) hoja — rai, wazo, fikra, shauri

1 x 1 = 1

Tanbithi

Mwongozo wa kudumu pia uzingatiwe katika utuzaji

2. UFUPISHO

(a)

(i) Binadamu alumbwa kushirikiana na wenzake.

(ii) Asili ya familia ni umabaji aloufanya Mungu ili wasaidiane

(iii) Ushirikiano wa familia ni muhimu tangu enzi za mababu zetu ambapo wam

waliungana kupambana na adui na wanyama hatari

(iv) Baadhi ya koo zilikuwa na uhasama kwa kushindana mifugo.

(v) Kujihani kwa familia kuliwahakikishia watu utulivu

(vi) Ushirikiano ni muhimu hata miongoni mwa wanyama ili kujifadhi

Hoja 5 x 1 = 5

Alama 1 ya mitiriko (Jumla: alama 6)

(i) N - kitambaza

- a. $\frac{5}{6}q$
 b. $\frac{1}{5}q$
 c. $\frac{1}{6}q$
 d. $\frac{1}{10}q$
 e. $\frac{1}{15}q$

Alama 1 ya mitiriko (Junla: alama 9)

Alama 1 ya mitiriko (Junla: alama 9)

(i) N - kitambaza

- r* - kinadende

- (ii) /m/ - nazali/king'ong'o | **kipura**

- Kipaso**

Mtuo
Mazali au King'ano
Si na zali

- (i) wingi/ nafi ya tatu-wingi/ nyinyi

- (i) wingi/ nafi ya tatu-wingi/ nyinyi / nanyi
(ii) nafi ya kwanza- umoya/ mimi/ mtendwa / naf / yambua /

[illegible]

- (c) *Mkanda, mlang'o, mkondo.*

IXI

mtundu, mpango, mlinga, mthando
mtindi

1 / 0

- (d) Kiunganishi kitegemezi huunganisha vishazi vyenye hadhi tofauti: kishazi huru na kishazi tegemezi.

Sentensi ibainishe viunganishi kama vile: ingawa, licha ya, iwapo, kama, ikiwa, pamoja na, minghauf ya. Baadhi ya mifano:

- (i) Kama angefika mapema angelikuta.

- (ii) Iwapo unataka ufanisi tia bidi.

- (iii) Ingawa ana uwezo tunamsaidia.

- (iv) Licha ya cheo chake, hakuisaidia jamii yake.

- (v) Ualiinua gogo hilo ikiwa ukubali kusaidiana na wenzako.

- (vi) Alihudhuria hafla hiyo mingaizi ya kuonywa na wenzake.

(vii) Japo tumetaka hata kama ingawa, kama, ikiwa, pamoja na, minghauf ya. Baadhi ya mifano: Kama angefika mapema angelikuta. Iwapo unataka ufanisi tia bidi. Ingawa ana uwezo tunamsaidia. Licha ya cheo chake, hakuisaidia jamii yake. Ualiinua gogo hilo ikiwa ukubali kusaidiana na wenzako. Alihudhuria hafla hiyo mingaizi ya kuonywa na wenzake.

- (e) (i) Kiwakilishi:

- i) Huyu anataka vile.

- ii) Vile ni vyake.

- iii) Mpe vile.

$1 \times 1 = 1$

- (ii) Kielezi :

- i) Mbona unamtazama vile?

- ii) Umesikia vile alivyosema?

$1 \times 1 = 1$

- (f) (i) Nominio - wercvu - alama I kuerevuka

- (ii) Kiivumishi - mwercvu - alama I wercvu

- (g) (i) tco - U - ZI/ ZI - alama I | I - ZI/ I (alama I)

- (ii) chanda - KI-VI/ VI - alama I (alama I)

Kitai Mamba yangufanya kazi pamoja.
Nema huu ndilo huo tupa mawana ya kina

(h) wale wengine – kitai nommo
watafiti ughabuni – kitai tenzi
kwa ndege kitai kitustishi /kitai busishi
 $3 \times 1 = 3$

(i) Ng'uo aliyouza dukani mwake ilimvulia mali.
 $1 \times 1 = 1/0$ *Akiwaona shema yaote (0)*

(j) Makuli wanekuarifu kwamba mizigo hiyo ilikuwa yetu?

$$1 \times 1 = 1/0$$

(k) Loti Kadho, Hamadi ndiye mwanishi wa Kisiwa chenye Tumu? *Mea ikasir hapoti alama*

$$1 \times 2 = 2 \text{ (2/0)} \quad 1 \times 4 = 2$$

(l) "Jumla Jumla Umefanu vipi kuuzina moto huu?" Mama akauliza
au

"Jumla," mama akaita, "umefanu vipi kuuzina moto huu/huo?" *alifanua kaziina*
 $1 \times 2 = 2 \text{ (2/0)}$ *(Lazima a kione alung) Vip'wue*

(m) Mbaao zililainishwa kiwandani na seremala.

(iv) Mbaao zililainishwa na seremala akiwa kiwandani.
(mama gacamba kuu maku)

(n) Punde tu alipojibu swali hilo Kori alitoka darasani, *alipokea*
 $1 \times 1 = 1/0$ *2 x 1 = 1*

(o) Jani ambalo lupukutika lupepetushwa na upepo.

(iv) Jani lupukutikalo lupepetushwa na upepo.

(iv) Jani linalopukutika linapepetushwa na upepo.

(iv) Jani linalopukutika lupepetushwa na upepo.
Jani lupukutikalo huu linapepetushwa
 $1 \times 1 = 1$

(p) $S \rightarrow KN(N+V) + KT(T+N+V+E)$

au

$S \rightarrow KN(N+V) + KT(T+KN(N+V)+E)$

au

Kuna mafanisi au jidwali (S) lazima izingathirwa

S → KN + KT

✓ KN → N + V

N → Wakulima

V → hawa

✓ KT → T + KN + E

T → wanapanda

KN → N + V

N → zao

V → hili

E → daima

$4 \times \frac{1}{2} = 2$

(q)

Babu alinyeshwa uji na Andai kwa kikombe.

$1 \times 1 = 1$ (1/0)

Babu alinyeshwa uji kwa kikaniko na Andai

(r)

Sentensi inaweza kubainisha mbili kati ya maana hizi:

(i) mpango wa mafundisho wa elimu maalum

(ii) kipindi cha mafundisho au mazoezi

(iii) mtu mwenye jina moja na mwingine/ mwenye jina sawa na lako

(iv) mwalimu afundishaye mambo ya kunga unyagani au kumbini/kungwi

(v) rafiki

$1 \times 2 = 2 \rightarrow 2/0$

(s)

(i) Schemu ya kitu:

Wanafunzi wawili kwa kuni huchelewa kila siku.

Au

Alipata themanini kwa mia katika jaribio hilo.

ii) Namna ya kutenda jambo

Tindi alimlazama kwa huruma.

Au

Nduna anakata kuni kwa upanga.

$2 \times 1 = 2$

(t)

Ukuta uliojengwa kwa mawe ulidumu
tegemezi huru

Vigozo vya ushazizi tegemezi
Sentensi iwe changamano:
Iwe na kitenzi kishikishi
Ki ya masharti ya masharti
mafumizi ya Pa Pa
hwa baraka

PDF Compressor Free Version

Au

Ukuta ukijemwa kwa mawe   utadumu.
tegemezi   huru

Au

Maria alitia bidii masomoni   akafaulu.
huru   tegemezi

Ingawa alikuwa na mabitaji maalumu   alijitahidi maishani.

tegemezi

huru

~~1222~~ Apita bidii

alifaulu

2/0

u) Maana

- i) Fundi alikata utepe akampa Makaa- kwa faida ya Makaa. Aliongeza mawo ya utepe
apote ugwe/ utapote wite
Aligoto/ alikata bidii
- ii) Fundi alikata utepe kwa niaba ya Makaa/ badala ya Makaa kunkata utepe. Upanda mweya mwenye hiki au utape.
- iii) Fundi alimkata Makaa kwa sababu ya utepe.
- iv) Fundi alikata utepe wa Makaa ili kumhasiri Mtaa ili kumuniza Makaa.
- v) Fundi alimkata Makaa kwa kutumia utepe.

2x1 = 2

- v) Kadiri zinwi lilivyo zidi kukimbia ndivyo shujaa/Shujaa alivyoongeza mwendo kufikia.
- Shujaa aliongeza mwendo kufikia shujaa kadiri lilivyo zidi kumamba
- 3 Kadiri ya kizazi kufikia Shujaa aliongeza mwendo kufikia
- w) Shujaa aliongeza mwendo kufikia shujaa kadiri lilivyo zidi kumamba
- i) Mifano ya sentensi agizi lilivyo zidi kumamba

i) Njoo hapa!

ii) Meza tembe mbili mara tatu kwa siku.

iii) Tembea hatua tatu kuelekea kushoto kisha upinde kulia.

iv) Uaweza kunipitishia bilauni hiyo?

Utafika hali mpya kimoja kimoja
(v) Utafika hali mpya kimoja kimoja

1x1 = 1

ii) Mifano ya sentensi hisishi (inayoitua hisia)

i) Maskini, hakuliona gogo hilo, sasa limemumiza.

ii) Ni moyo wa nani usiohuzunika kwa tendo kama hilo?

7

- iii) Jamani/Maskini! Anaonekana kuzidiwa na msiba.
iv) Sasa nitafanya nini mimi mnyonge nisiyenjua yeyote?

4 ISIMUJAMII

- (a) (i) Mahojiano kati ya mwajiri na mwajiriwa/ Sajili ya Mahojiano.
Kuhajiriwa sajili ya ushahidi/ sajili ya kuhajiriwa

Tanbithi

(Atakayecandika ni sajili ya mazungumzo, astuuzwe.)

(a) (ii)

Kuna istilahi/msamiati maalum wa mahojiano. Kwa mfano, jopo, kujitambulisha kwa jopo, nafasi, *msamiati wa pake, teule*
Lugha dadisi. Ni jambo gani linalokufanya uamini kwamba nafasi hii inakuafiki wewe? *lugha ya maswali na magiba*

- (iii) Kuzungumza moja kwa moja na mhojiwa. Kwa mfano, Bwana Nuru. *lugha ya ana kwa ana*
(iv) Lugha ya heshima. Karibu! Karibu keti.

- (v) Ni lugha, rasmi. Kwa mfano, 'Bwana Nuru'.

- (vi) Ni lugha inayozingatia kanuni za kisarafu. Kwa mfano, nafasi hii inakuafiki... *lugha inayozingatia*
(vii) Kuna matumizi ya sentensi ndetu hasa kwa upande wa maswali ya mhoji

K.m. Bwana Nuru ni jambo lipi ambalo ....

- (viii) Mahojiano kuzingatia utaratibu fulani. Kwa mfano, kukaribishwa,

- (ix) kujitambulisha na kuulizwa maswali

- (x) *Hojia 4 x 1 = 4*

- (xi) Hii ni sajili ya matangazo ya mchezo wa kuogelea. Sifa za matangazo ya aina hii

zijiitokeze. Baadhi ya hoja ni:

- (i) Kuzungumza moja kwa moja na hadhiira. *tamamua*

- (ii) Kutumia msamiati maalum wa uogeleaji. K.m. piga mbizi, *free style*.

- (iii) Kuchanganya ndimi. Kwa mfano, mtindo wa 'free style', *backstroke*.

- (iv) Lugha yenye kupiga chuku. Kwa mfano, 'Anampiku samaki katika uogeleaji'. *Kuhomisha*

- (v) Lugha ya kusiimua/kuvutia. K.m. Haya, haya mtazamaji. Ndiye huyo duma

- kwenye kidimbwi, jitazamie mwenyewe, ukinkosa utakonda....

- (vi) Ni mazungumzo ya kasi kutokana na kasi ya uogeleaji.

- (vii) Sentensi fupifupi/lugha ya mkato, k.m. Huyoo! Amempita Pendo.

- (viii) Kutaja wanogelea kwa majina yao/majina ya lakabu au hata majina ya tina
K. m. Papa wa balarini, Pendo, gwihi.
- (ix) Wakati mwingine kuna kuvunja kwa sheti za kisumu au matumizi ya kivaada ya lugha lagha ya isyo samu.
- (x) Kutumia lugha ya kiamabali inaonyesha picha mshtiraji. Kutumia tashahi istara, methali. K. m. anapiga mbizi kama samu zivani. Hizo ni papa hizi.
- (xi) Lugha yenye porojo, k. m. mfulano wa mumeo ambayo huenda yasiwe na mara katika matumizi ya kawaida.

Hoja 5 x 1 = 5

(XII) Maswali ya bafarwa husimani
XIII Isadidi
XIV lugha ya vikiishi
XV lugha ya kimo dha juu

Sifa na mfano alama $\frac{1}{2}$ au $\frac{1}{2}$

Tano za mwanzo.
Una sime na kumwacha alama za samu 4
na higa 4
katika Sehemu ya (a) na (b)

- (a) Makosa yatolwa kwa mifano.
- (b) Makosa ya mfano yasiondolewa. Mifano yake
Tatua mifano.

Makosa ya kisumu

PDF Compressor Free Version

Makosa ya Sarufi

- i) Mungu baliwa mabaya
- ii) Mungu mabaya ya wakafishi
- iii) Mungu mabaya ya wakafishi
- iv) Mungu mabaya ya wakafishi
- v) Mungu mabaya ya wakafishi
- vi) Mungu mabaya ya wakafishi
- vii) Mungu mabaya ya wakafishi
- viii) Mungu mabaya ya wakafishi
- ix) Mungu mabaya ya wakafishi
- x) Mungu mabaya ya wakafishi
- xi) Mungu mabaya ya wakafishi
- xii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xiii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xiv) Mungu mabaya ya wakafishi
- xv) Mungu mabaya ya wakafishi
- xvi) Mungu mabaya ya wakafishi
- xvii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xviii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xix) Mungu mabaya ya wakafishi
- xx) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxi) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxiii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxiv) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxv) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxvi) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxvii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxviii) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxix) Mungu mabaya ya wakafishi
- xxx) Mungu mabaya ya wakafishi

Makosa ya biagi/tuhara

- i) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- ii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- iii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- iv) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- v) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- vi) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- vii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- viii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- ix) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- x) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xi) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xiii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xiv) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xv) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xvi) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xvii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xviii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xix) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xx) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxi) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxiii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxiv) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxv) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxvi) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxvii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxviii) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxix) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)
- xxx) Kuchukua hewa au kuacha hewa katika neno (hakuna alama)

Ufupisha

GAIBmadamu bakubuzo Muishi katika upande.

"Mongu alimumba mugamke na mugamuna wa Shirikire."

(ii) *Hattia* hii 'Iwawa hini *Cha-familiā* -

(N) Mshikamane wa familia ngani? unagawa mwanachai wanao
mshikamane wa familia ni mehinu. Alidi na kanyama

(N) Mshikamano wa familia ni muhimu
(V) Nababu walitaji umma ili kuikunga dhidi ya wanyama

VII Enzi, za mababu ziliziyevaa Ena smpa uugijikoo, -
 ilishirikiano wa karibu ulitajika ili kuhami chini, uvamizi
 wa maendeleo

VII Ushirikiano wa Jamii Ukiwa na
Utulivu wa Watoto
misingi wa maendeleo
na zingira salama wa kicheo

(ix) Uthman
na
Kutub

Ushirika na pia pia miongoni mwa wanyama
hikiinaa kati

(X)	Ushir, Kama	Pro	UPO	maringeni	muu	kinga	maten
(XI)	Ushir, Kama	hau	hwa	Saidi	kinga	maten	

(XII) *Andha buvasaidia kupata n'ziki*

B7
Kathka family
the bull Kathka pro
nearby in handball today

1) Wata haur shirka wanaƙeƙeɗa masu
(ii) Shiƙa wata kofa, gasho yaɗaɗa hampafado tek
ni mulamu maza hampafado maza hampafado

iii) Ushnikano m'eni
kufika kipa za chake
anachotimwa

119) Muzangenzi hutu - dmi - mujembe
manjika yakha na hwa muzangenzi

the path of my walking had been
marked by the feet of many
before me.

Stabilität und
Zukunft

Basiss

Za

Zuende

Sing

ya

famili

ta

deleza

tender

✓) Pasisi Beza Kuenessa family ya Sharika zana zetu kote

Kazi wa C' zinge kuamua. 1- huduma zinge kuamua. 1- huduma zinge kuamua.

(viii) 19 m angillo sase
shugudi nyposi

Urmuc-D
Schirano
hufang -
malen
hufang -
malen

Bina damu ana wazazi
kushirikiana wazi
safari utakuwa mizito

XII Ma a'ij: tenger